

Наталія Головач,

кандидат філософських наук, доцент,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
вул. Лаврська, 9, Київ, 01015, Україна
e-mail: ngolovach@dakkkim.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8931-4302>

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мета статті полягає у аналізі та обґрунтуванні інноваційної діяльності бібліотек України в умовах цифровізації та воєнного стану та формування нових моделей взаємодії з користувачами. *Методологія дослідження* базується на використанні загальнонаукових методів, а саме аналізу та синтезу – для систематизації теоретичних основ впровадження інновацій у бібліотеках; порівняльного аналізу – для зіставлення успішних практик інноваційної діяльності бібліотек, зокрема в територіальних громадах, та визначення моделей їх функціонування в умовах воєнного стану; узагальнення – для структурування даних про практичні кейси бібліотек. *Наукова новизна* полягає в теоретичному обґрунтуванні потенціалу інноваційної діяльності бібліотек як центрів громадської активності територіальних громад, які стають платформами для соціокультурних ініціатив, проєктної і грантової діяльності, за рахунок якої розширюють спектр надання послуг, та застосуванні івент-менеджменту, що допомагає «просувати» бібліотеку на ринку інформаційних послуг, формувати нові моделі взаємодії з користувачами в умовах воєнного стану та цифрової трансформації. *Висновки.* Нині бібліотеки України трансформуються з традиційних сховищ інформації у багатофункціональні інноваційні медіацентри та інформаційно-культурні хаби. Ця трансформація зумовлена необхідністю не лише модернізації послуг, а й адаптації до нових викликів, зокрема воєнного стану. Основними напрямками інноваційної діяльності бібліотек стали цифровізація послуг, а саме впровадження буктрейлерів, подкастингу, віртуальних виставок тощо, що розширює доступ до інформації та залучає нових користувачів; проєктний менеджмент, що дає змогу залучати ресурси для відновлення фондів і розробки актуальних

© Н. Головач, 2025

послуг завдяки грантовій діяльності; психосоціальна підтримка, оскільки нині бібліотеки стали просторами для бібліотерапії, психологічної допомоги та підтримки ментального здоров'я населення; культурна стійкість, адже бібліотеки зміцнюють свою роль як важливі центри культурної та інформаційної стабільності в умовах воєнного стану та цифрової трансформації.

Ключові слова: бібліотека, інформація, цифровізація, цифрові трансформації, інноваційна діяльність, проєктний менеджмент, грантова діяльність, воєнний стан.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі бібліотеки забезпечують спадковість ідей, збереження культурної спадщини та захист задокументованого історичного досвіду, проте потребують оновлення діяльності в умовах цифровізації. Свого часу пандемія COVID-19 посприяла цифровій трансформації бібліотек України. В умовах карантинних обмежень, що унеможливили фізичне відвідування, бібліотеки були змушені швидко адаптуватися та надавати послуги в онлайн-просторі. Цей перехід сприяв впровадженню нових форм соціокультурної роботи, таких як створення буктрейлерів, подкастів, віртуальних виставок, онлайн-лекцій тощо, які розміщувалися на офіційних сайтах, YouTube-каналах та в соціальних мережах. Завдяки цим інструментам бібліотеки не лише зберегли зв'язок з читачами, а й розширили свою аудиторію, залучивши нових користувачів, які віддають перевагу цифровому контенту.

Процес децентралізації також створив для бібліотек як нові можливості, так і значні виклики. З одного боку, територіальні громади отримали повноваження адаптувати бібліотеки до своїх потреб, з іншого – постали проблеми з недостатнім фінансуванням, що створило загрозу існуванню деяких бібліотечних закладів. Однак, саме ці виклики стимулювали фахівців бібліотек до пошуку нових шляхів розвитку, впровадження інновацій та актуальних послуг.

Проєктний менеджмент став важливим інструментом для залучення додаткових коштів, зокрема і міжнародних грантів. Завдяки цьому бібліотеки можуть відновлювати зруйновані фонди, модернізувати технічну базу та розширювати спектр послуг, зокрема багато бібліотек створили центри комп'ютерної грамотності для літніх людей, реалізували освітні проєкти для молоді тощо. Це дає їм

зможу перетворюватися на справжні культурно-освітні центри, що не лише відповідають нагальним потребам громади, а й забезпечують культурну стійкість у складних умовах. Тому інноваційна діяльність бібліотек є не просто модернізацією, а необхідним механізмом їх розвитку в сучасному світі.

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України бібліотеки зіткнулися з новими викликами, але виявили стійкість і швидко трансформувалися в комунікативні хаби та центри психосоціальної підтримки, а їх роль вийшла далеко за межі традиційного надання інформації. Бібліотеки почали організовувати майстер-класи з домедичної допомоги, збори гуманітарної допомоги та працювати з людьми, які змушені були переїхати з інших регіонів України. Особливо важливими є заходи щодо підтримки ментального здоров'я. Бібліотеки впроваджують методи бібліотерапії, що допомагають людям пережити травматичні події, а також проводять заходи, спрямовані на соціальну адаптацію та відновлення.

В умовах воєнного стану змістились пріоритети в діяльності публічних бібліотек у регіонах України, в яких не ведуться активні бойові дії, і які приймають до себе найбільшу кількість переселенців. Бібліотеки впроваджують нові напрями роботи у нинішніх складних умовах.

Дослідження показують, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації призвело до значного скорочення мережі публічних бібліотек в Україні, зокрема на тимчасово окупованих територіях. Навіть на підконтрольній території бібліотеки зазнали руйнувань внаслідок бойових дій. Це є серйозним викликом для збереження культурної спадщини та доступу населення до інформації.

Враховуючи місце і роль бібліотек у системі забезпечення національних інтересів та культурної безпеки, проблема збереження бібліотечних фондів в умовах воєнного стану стає важливим складником державної культурної політики.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження діяльності бібліотек на сучасному етапі, зокрема в умовах воєнного стану, є актуальним і потребує як теоретичних напрацювань, так і практичних. Цю проблематику досліджували науковці Д. Волошин [6],

Н. Коржик [11], Л. Кузнецова [13], М. Медведь [16], К. Фомичова [21]. Вони проаналізували діяльність бібліотек України в умовах воєнного стану, наслідки руйнувань, переорієнтування послуг і просторів, зокрема на центри національного спротиву. Натомість І. Беззуб, Ю. Беззуб [1], М. Марценюк, А. Моргун [15] дослідили особливості підтримки ментального здоров'я в умовах воєнного стану, в тому числі – використання бібліотерапії.

С. Злигостєв, Ю. Маліков [9] визначили шляхи вдосконалення діяльності бібліотек в інформаційному просторі, Ю. Шевчук [24] проаналізувала інноваційну діяльність бібліотечно-інформаційних центрів.

Науковці Л. Бутко, Д. Василенко, В. Саранча [2] дослідили соціокультурну діяльність бібліотек в умовах цифровізації, схарактеризували основні цифрові засоби, які допомагають у ефективній роботі бібліотек. А. Вакульчук [3], Н. Кунанець, Г. Липак, Р. Білоусова [14] розкрили особливості формування відеоконтенту, віртуальних просторів бібліотек.

І. Черняк [23] виокремила особливості трансформації мережі бібліотек в контексті децентралізації. Натомість В. Мудроха [17], Л. Лелик [18], Г. Салата [20] розкрили специфіку реалізації культурних проєктів у бібліотеках, їх фінансування, грантову діяльність та використання краудфандингу і фандрайзингу в діяльності бібліотек об'єднаних територіальних громад.

Утім, враховуючи виклики сьогодення, з якими зіштовхуються бібліотеки, є потреба у комплексному дослідженні їх інноваційної діяльності в умовах як цифровізації, так і воєнного стану.

Метою дослідження є аналіз і обґрунтування інноваційної діяльності бібліотек України в умовах цифровізації та воєнного стану та формування нових моделей взаємодії з користувачами.

Виклад основного матеріалу. Щоб відповідати вимогам сьогодення, бібліотеки мають модернізувати свою діяльність, зокрема й через створення інноваційних просторів, послуг тощо.

Серед напрямів модернізації послуг бібліотек – цифровізація, а серед найефективніших цифрових засобів виокремлюють сайти бібліотек, сторінки в соціальних мережах, блоги, подкасти, буктрейлери, оцифрування бібліотечних фондів тощо, а також

використання цифрових технологій під час проведення традиційних заходів [2, с. 23].

Наприклад, використання подкастів сприяє популяризації читання через аудіоогляди, літературні дискусії, буктрейлери та надання актуального аудіоконтенту, а створення бук-подкастів або аудіооглядів нових надходжень чи рідкісних видань робить інформацію про книги більш привабливою та доступною. У свою чергу, буктрейлери перетворюють книгу на привабливий мультимедійний продукт та збільшують рівень читацької активності. Натомість віртуальні виставки, які розміщують на сайтах бібліотек, розширюють доступність презентації бібліотечних фондів і колекцій, даючи змогу користувачам ознайомлюватися з тематичними добірками, рідкісними виданнями, архівними матеріалами, що підвищує інтерес до конкретних видань чи історичних подій тощо [2, с. 23].

Сьогодні одним із напрямів модернізації бібліотек є створення бібліохабу. За авторським визначенням С. Хрущ, бібліохаб – це епіцентр соціокультурних подій, інформаційний центр, територія креативного навчання, самовираження і комунікації, спілкування та дозвілля, майданчик громадянської активності членів громади [22, с.73].

Що до діяльності бібліотек у громадах, то місцеві органи самоврядування самостійно приймають рішення про організацію бібліотечної мережі, її модель функціонування, враховуючи потреби громади, відповідні законодавчі акти, державні соціальні нормативи [23, с.34]. Утім, останнім часом спостерігається закриття бібліотек, переважно в сільській місцевості. Наприклад, за даними досліджень (2020 р.), у сільській місцевості поменшало на 368 бібліотек, реорганізовано в бібліотечні пункти 39 книгозбірень, приєднано до інших бібліотек – 4 [23, с. 35].

Треба зауважити, що в територіальних громадах переважна більшість публічних бібліотек застосовують різноманітні види соціокультурної діяльності, які спрямовані на психологічну підтримку, соціальну адаптацію, культуротворчу активність населення тощо [11, с. 46]. Тим самим бібліотеки трансформуються від традиційної установи для видачі книг у багатофункціональні інформаційно-культурні центри. Це обумовлено зростаючими потребами населення, що стимулює бібліотеки ставати динамічними майданчиками для

проведення інтерактивних заходів, освітніх програм і культурних подій, які сприяють розвитку громади. Бібліотеки мають активно налагоджувати партнерство з місцевою владою, освітніми та іншими закладами культури, щоб краще відповідати на запити користувачів та надавати якісні, актуальні послуги [24, с. 76].

Міжнародний досвід підтверджує ефективність такого підходу. Наприклад, у Латвії пріоритетним напрямом стало перетворення бібліотек на простори, де люди можуть не лише читати, а й брати участь у різноманітних культурних та освітніх заходах. В Естонії бібліотеки відіграють важливу роль у соціальній інтеграції мігрантів, пропонуючи мовні курси та адаптаційні програми [18, с. 13]. Ці приклади демонструють, що сучасна бібліотека має потенціал бути не просто закладом культури, а й активним інструментом для вирішення соціальних проблем, адаптації та згуртованості суспільства. На державному рівні в Україні вже започатковано роботу зі створення пілотних багатофункціональних центрів на базі існуючих закладів культури, що відповідає світовим трендам розвитку культурної сфери.

Нині важливим завданням бібліотек є постійний пошук і впровадження інноваційних форм роботи, що дає їм змогу бути корисними та цікавими для населення. Як зазначає І. Кальніцька, бібліотека буде затребуваною тоді, коли стане помітною серед інших установ громади [10]. Для цього фахівці повинні бути в постійному творчому пошуку нових ідей, здатних задовольнити інформаційні, освітні та культурні запити відвідувачів, а також залучати до співпраці різні вікові категорії населення. Активна і помітна діяльність є запорукою успішного розвитку сучасної бібліотеки.

Для організації якісної роботи в громадах з надання бібліотечно-інформаційних послуг фахівці Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого розробили Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад і створення блогу «Публічна бібліотека територіальної громади» (https://oth.nlu.org.ua/?page_id=60) для обмін найкращими практиками бібліотек територіальних громад через отримання методичної допомоги в розв'язанні практичних питань, що в кінцевому результаті сприятиме якісним змінам у бібліотеках [23, с.35].

Утім, на сучасному етапі кожна територіальна громада визначає власні пріоритети розвитку, що потребує ефективного використання наявних ресурсів. У цьому контексті бібліотеки можуть стати конкурентоспроможними, а завдяки своїй здатності акумулювати та систематизувати значні обсяги інформації, зокрема краєзнавчого характеру, вони перетворюються на унікальні платформи для збереження культурної спадщини та її популяризації. Використання сучасних цифрових інструментів, таких як вебсайти і соціальні мережі, дає змогу не лише ефективно поширювати інформацію про регіон (наприклад, через віртуальні екскурсії), а й забезпечувати двосторонній зв'язок з користувачами, що є важливим для формування активної спільноти [20, с. 234].

Можемо констатувати активність інноваційної діяльності бібліотек. Це проявляється в їх грантовій діяльності. Участь у проєктах та конкурсах стає важливим механізмом залучення додаткового фінансування, яке дає змогу:

- модернізувати інфраструктуру та матеріально-технічну базу;
- розширювати спектр послуг, впроваджуючи нові формати, що відповідають сучасним потребам відвідувачів;
- підвищувати кваліфікацію персоналу.

Грантова діяльність сприяє не лише оновленню матеріально-технічної бази, а й загальному розвитку, що робить бібліотеки більш динамічними, адаптивними та помітними в соціокультурному просторі громади, що тим самим забезпечує здатність бібліотек долати фінансові труднощі, які часто виникають в умовах децентралізації.

Відповідно проєктна діяльність бібліотек має бути пріоритетною. Загалом проєктна діяльність у сфері культури є організаційно-управлінською діяльністю, що здійснюється з метою вирішення проблем культурного простору. Адже проєкт являє собою сукупність дій, обмежених у часі і спрямованих на вирішення проблеми або досягнення конкретної мети. Разом з тим проєктний менеджмент дає широкі можливості для реалізації ініціатив у сфері культури, а проєктні пропозиції спрямовані на створення нових, якісних, інноваційних культурних продуктів і послуг.

Сьогодні бібліотеки залишаються на першому місці серед інших культурних закладів, які можуть запропонувати різноманітні заходи зі змістовним позитивним навантаженням. Серед основних видів діяльності бібліотек в умовах воєнного стану є психологічна та правова підтримка громадян, культурно-мистецькі та освітні заходи, арт-заняття, волонтерство та гуманітарна діяльність, допомога ЗСУ. Тобто бібліотеки стають культурно-інформаційними центрами, що виконують різноманітні функції. Зокрема, в Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І. П. Котляревського з 24 лютого 2022 р. працює пункт видачі та збору гуманітарної допомоги переселенцям, для яких також проводять дозвілєві заходи, творчі майстер-класи різних напрямів. У книгозбірні КЗ «Луцька міська централізована бібліотечна система» функціонує волонтерський центр, а працівниками бібліотек було організовано збір коштів та придбання українських книг для дітей, які виїхали за кордон, тощо [5]. Багато бібліотек в Україні стали центрами волонтерства, де люди об'єднуються для допомоги військовим і постраждалим від воєнних дій.

Згідно з дослідженням Л. Кузнецової, повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України спричинило зменшення кількості публічних бібліотек в усіх регіонах України, знищення і пошкодження будівель, матеріально-технічних засобів бібліотек, знищення бібліотечних фондів деяких бібліотек, особливо у прифронтових областях. Водночас, попри складну ситуацію і воєнний стан, публічні бібліотеки провадять волонтерську, просвітницьку, інформаційну діяльність [13].

Наприклад, за перше півріччя 2022 р. припинили частково або повністю свою діяльність 2793 бібліотеки, проте відсутня інформація про бібліотеки на тимчасово окупованих територіях сходу і півдня України [13]. З метою підтримки діяльності бібліотек ще у травні 2022 р. Благодійний фонд «Бібліотечна країна» та Українська бібліотечна асоціація започаткували Фонд допомоги українським бібліотекарям. Свою солідарність і підтримку українським бібліотекам висловило бібліотечне співтовариство світу, а саме Британська бібліотека, Австрійська національна бібліотека, Державна бібліотека

в Берліні, Національні бібліотеки Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Франції, Швеції, Фінляндії, Іспанії та ін. [13].

Враховуючи виклики сьогодення та складні умови воєнного стану, виникла потреба у підтриманні та покращенні ментального здоров'я населення України. Дані соціологічних досліджень вказують, що близько 90 % українців мали принаймні хоч один із симптомів тривожного розладу, а у 57 % можуть розвинути ментальні порушення. Разом з тим українці не практикують звернення до фахівця і це є основною перешкодою для надання психологічної допомоги [8]. Отже, одним з пріоритетних завдань державної політики стала підтримка психічного здоров'я населення України. Нині реалізується Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», спрямована на розробку і надання послуг із психосоціальної підтримки та розвитку навичок турботи про ментальне здоров'я. Наприклад, у рамках цієї програми працівників закладів культури громад Київщини (2023 р.) навчали виявляти кризові стани у населення та надавати першу психологічну допомогу. Було організовано проведення у три етапи тренінгів, на яких вивчали основи першої психологічної допомоги, кризові стани та ознаки, які потребують уваги і допомоги [19].

У 2023 р. Міністерство культури та інформаційної політики України запустило реалізацію проєкту «Мистецтво допомагати», у рамках якого бібліотеки мали стати просторами, де надавалася психологічна допомога. Мета проєкту – надання психосоціальної підтримки населенню України із залученням фахівців закладів культури, бібліотек, мистецької освіти, що в подальшому сприяло б формуванню серед населення навичок піклування про ментальне здоров'я. У свою чергу в бібліотеках планувалося створити умови для отримання населенням психосоціальної підтримки, адже бібліотеки надають доступ до друкованих джерел, електронних ресурсів тощо, які допомагають справлятися із наявними проблемами [8].

Отже, бібліотеки почали розробляти та реалізовувати проєкти з метою підтримки та покращення ментального здоров'я, зокрема і засобами арттерапії. Наприклад, фахівці Донецької обласної бібліотеки для дітей розробили та провели онлайн навчальні тренінги «Бібліотеки на захисті ментального здоров'я громади» для бібліо-

текарів регіону, на яких була надана інформація щодо використання в діяльності бібліотек психологічних та арттерапевтичних технік та вправ, а також було розроблено «Скриню корисних вправ» щодо покращення ментального здоров'я.

Фахівці Бершадської бібліотеки реалізували проєкт «Цифровий детокс», мета якого полягала у відмові на певний час від всіх цифрових технологій, замінивши їх читанням книг. Працівники Житомирської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва розробили інтерактивну виставку до Всесвітнього дня ментального здоров'я, підбрали книги, які варто прочитати для відновлення психічної рівноваги, подолання стресових ситуацій, покращення емоційної стійкості. У Городнянській Централізованій бібліотечній системі провели вуличні акції «Ментальне здоров'я: як подбати про себе?».

Фахівці Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського проводять казкотерапію – читання терапевтичної казки О. Михайлова «Хто живе у метро?». У Волинській обласній бібліотеці для юнацтва відкрили табір «школа soft skills» для дітей військовослужбовців, у програмі якого – майстер-класи, зустрічі з успішними людьми, тренінги, спортивні і творчі заняття, психологічні ігри, вправи тощо. У Кіровоградській обласній бібліотеці для юнацтва ім. Є. Маланюка працює бібліотабір «Позитивні емоції» в якому навчають перетворювати негативні емоції на позитивні та жити в гармонії із собою і навколишнім світом.

У Центральній бібліотеці ім. М. Л. Кропивницького (м. Миколаїв) разом з Культурно-мистецькою асоціацією «Арт-спокуса» проводять для відвідувачів арттерапевтичні, мистецькі майстер-класи; фахівці Луцької центральної бібліотеки для дорослих Луцької міської ради починаючи із 2023 р. щомісяця проводять арттерапевтичні заняття для покращення психоемоційного стану населення; арттерапевтичні заняття для військовослужбовців, що проходять реабілітацію, проводять фахівці Відділу мистецтв Дніпропетровської обласної бібліотеки для молоді. Фахівці Бориспільської Публічної бібліотеки ім. В. Чорновола відкрили бібліоклуб ментального здоров'я «Берегиня», в якому обговорюють книги та творчий шлях письменників, переглядають фільми за однойменними творами, проводять арттерапевтичні заняття тощо [8].

Також бібліотеки використовують креативну терапію, яка включає заняття з прикладного мистецтва, сесії релаксації, музикотерапії, що сприяють покращенню ментального здоров'я [8]. І це не повний перелік реалізованих успішних проєктів.

Отже, бібліотеки різних регіонів України долучилися до ініціативи і відіграють важливу роль у підтриманні ментального здоров'я населення, створюючи простори для психосоціальної підтримки та відновлення, впроваджуючи методи бібліотерапії, застосовуючи прийоми бібліопсихології та залучаючи фахівців, які б надавали спеціалізовані консультації. Вже зараз у багатьох публічних бібліотеках надаються безкоштовні консультації психологів, що актуально для внутрішньо переміщених осіб [11, с. 45].

Нині бібліотерапію у практичній діяльності використовують як психологи, так і бібліотекари, а її актуальність полягає в тому, що для кожної конкретної ситуації, в яку потрапила людина, можна підібрати відповідні книги, які б допомогли адаптуватися до нового способу життя, показати варіанти вирішення проблем та покращити психоемоційний стан [15, с. 77].

Наприклад, Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка стала найкращим артцентром для дітей-переселенців. Тут проведено низку заходів, зокрема з подолання психологічних наслідків війни – «Як жити далі?», інформаційний захід «Інформаційні війни: як протидіяти дезінформації», спрямований на створення колективного інформаційного імунітету в умовах інформаційної війни [16]. Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва імені Є. Маланюка надає психологічну допомогу внутрішньо переміщеним особам під час проведення зустрічей з практикуючими психологами на платформі ZOOM [5]. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека проводить майстер-класи та заняття із залученням психологів та співпрацює з Хмельницьким академічним обласним театром ляльок, де реалізується соціальний проєкт «АРТ-терапія», призначений для дітей, зокрема дітей-переселенців [21].

Наведені приклади свідчать про здатність вітчизняних бібліотек адаптуватися до нових викликів, надавати підтримку людям під час криз, організовувати соціокультурні заходи, а також виступати платформою для співпраці та об'єднання громад.

Водночас на державному рівні триває робота щодо покращення ментального здоров'я населення засобами мистецтва. Зокрема у червні 2024 р. відбулася зустріч міністра культури та інформаційної політики Р. Карандеєва з керівником відділу «Мистецтво та охорона здоров'я» Всесвітньої організації охорони здоров'я К. Бейлі, що займається дослідженнями впливу мистецтва на здоров'я та об'єднує науковців зі всього світу. На зустрічі обговорювали пошук нових методів (мистецьких практик) для подолання наслідків пережитих травматичних подій, спричинених війною, та флагманські проекти міністерства, зокрема «Мистецтво допомагати», «Бібліотеки, як простір психосоціальної підтримки», та співпрацю щодо створення мистецьких проєктів із залученням людей з інвалідністю [7].

Сьогодні щодо підтримки ментального здоров'я населення бібліотеки працюють переважно за такими напрямками:

- психологічна підтримка – бібліотеки стали місцем, де люди можуть знайти спокій і відновити емоційну рівновагу у групах підтримки, арт-терапії або взяти участь в інших заходах зі зменшення стресу;
- інформаційна допомога – надання достовірної інформації про безпеку, евакуацію, гуманітарну допомогу та з інших важливих питань, забезпечення доступу до інтернету для зв'язку з рідними або пошуку ресурсів;
- культурна стійкість – організація заходів з підтримання національної ідентичності (читання української літератури, виставки, лекції тощо).

Варто зазначити, що для успішної та ефективної діяльності щодо підтримки ментального здоров'я населення бібліотечні фахівці мають володіти певними знаннями, зокрема з івент-менеджменту. Цей інструмент дає змогу бібліотекам не лише просувати свої послуги, а й зміцнювати свою позицію на ринку інформаційних та культурних послуг.

В умовах воєнного стану івент-менеджмент набуває особливої актуальності. Бібліотеки, як зазначає О. Вдовіна, активно долучилися до боротьби на різних фронтах – від протидії дезінформації та надання юридичних консультацій до організації гуманітарної

допомоги. Усі ці ініціативи потребують високого рівня організації та управління подіями [4, с. 135].

Впровадження івент-менеджменту в діяльність бібліотек сприятиме зміцненню їхнього іміджу та підвищенню впізнаваності. Організація актуальних та цікавих заходів, таких як презентації, квести, публічні звіти, виставки тощо, допомагає привертати увагу цільової аудиторії та створювати позитивні емоційні асоціації з бібліотекою [4, с. 136].

Завдяки ефективному івент-менеджменту бібліотека здатна постійно адаптуватися до потреб суспільства та використовувати здобутки креативних індустрій для утримання та розширення своєї аудиторії. Це перетворює її на динамічний, сучасний центр, що відповідає на виклики сьогодення та ефективно виконує свою соціокультурну місію.

Висновки. Нині бібліотеки України трансформуються з традиційних сховищ інформації у багатофункціональні інноваційні медіацентри та інформаційно-культурні хаби. Ця трансформація обумовлена необхідністю модернізації послуг та адаптації до нових викликів, зокрема воєнного стану. Основними напрямками інноваційної діяльності бібліотек стали: цифровізація послуг, а саме впровадження буктрейлерів, подкастингу, віртуальних виставок тощо, що розширює доступ до інформації та залучає нових користувачів; проєктний менеджмент, що сприяє залученню ресурсів для відновлення фондів і розробки актуальних послуг завдяки грантовій діяльності; психосоціальна підтримка, що полягає у перетворенні бібліотек на простори для бібліотерапії, психологічної допомоги та підтримки ментального здоров'я населення; культурна стійкість, адже бібліотеки зміцнюють свою роль як важливі центри культурної та інформаційної стабільності в умовах воєнного стану та цифрової трансформації.

Список бібліографічних посилань

1. Беззуб І., Беззуб Ю. Підтримка ментального здоров'я – стратегічний напрям діяльності бібліотек України в умовах війни.

Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2025. Вип. 74. С. 90–117. <https://doi.org/10.15407/np.74.090>

2. Бутко Л. В., Василенко Д. П., Саранча В. І. Соціокультурна діяльність бібліотеки в умовах її цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 19–26. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257255>

3. Вакульчук В. Відеоконтент у бібліотечному та книжковому середовищі: особливості формування, види. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 73. С. 74–85. <https://doi.org/10.15407/np.73.074>

4. Вдовіна О. Event-менеджмент – інноваційний інструмент управління бібліотекою. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 19–20 травня 2022 р.) Полтава, 2022. С. 134–137.

5. Вдовіна О. О. Діяльність бібліотек в умовах російської агресії проти України. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (м. Київ, 23–24 червня 2022 р.) Київ : Вид. центр КНУКіМ. 2022. С. 53–55. URL : https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/28.06.22-_Zbirnyk-materialiv_-2022-1.pdf#page=53 (дата звернення: 19.09. 2025).

6. Волошин Д. Бібліотеки в умовах війни: історичний аспект. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2025. Вип. 74. С. 143–175. <https://doi.org/10.15407/np.74.143>

7. В Україні до проєктів з психологічного відновлення українців залучатимуть митців. *МКСК*. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/v-ukrayini-do-proyektiv-z-psyhologichnogo-vidnovlennya-ukrayincziv-zaluchatumut-mytcziv/> (дата звернення: 13.09. 2025).

8. Горчинська В. Ментальне здоров'я: бібліотека як простір психо-соціальної підтримки та відновлення. *Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади*. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=9737> (дата звернення: 18.09. 2025).

9. Злигостев С., Маліков Ю. Шляхи вдосконалення представлення бібліотечної діяльності в інформаційному просторі. *Наук. пр. Нац.*

б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2024. Вип. 73. С. 30–40. <https://doi.org/10.15407/nr.73.030>

10. Кальницька І. Є. Культурологічні ініціативи в бібліотеках Ізяславщини. *Хмельницька ОУНБ в інформаційному просторі України: історія і сьогодення* : зб. доповідей і повідомлень наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 29 верес. 2021 р.). Житомир, 2021. С. 296–300. URL: http://www.ounb.km.ua/vidanya/2021/2022_04_14_2_2.pdf#page=296 (дата звернення: 20.09. 2025).

11. Коржик Н. А. Бібліотеки України як центри національного спротиву. *Вісн. Харк. держ. акад. культури* : зб. наук. пр. 2022. Вип. 62. С. 41–49. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.062.02>

12. Коржик Н. А. Креативні форми та засоби обслуговування користувачів сучасних бібліотек. *Вісн. Харк. держ. акад. культури. Серія : Соц. комунікації* : зб. наук. пр. 2019. Вип. 56. С. 76–85. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.07>

13. Кузнецова Л. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Укр. журн. з бібліотекознавства та інформ. наук*. 2022. Вип. 10. С. 105–113. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269471>

14. Кунанець Н., Липак Г., Білоусова Р. Формування віртуальних просторів сучасних бібліотек: тенденції та виклики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 72. С. 246–273. <https://doi.org/10.15407/nr.72.246>

15. Марценюк М. О., Моргун А. В. Бібліотерапія як сучасна форма психотерапевтичної діяльності. *Міжнар. наук. журн. «Освіта і наука»*. Мукачево – Ченстохова, 2021. №1(30). С. 72–77. URL: <https://share.google/xrbuK9DkZZZLEzbEF> (дата звернення: 03.09. 2025).

16. Медведь М. М. Переорієнтування бібліотечного простору та послуг книгозбірень в умовах воєнного стану в Україні: на прикладі найбільших бібліотек Закарпаття. *University library at a new stage of social communications development*. Тези VII Міжнар. конф. (м. Дніпро, 6–7 жовтня 2022 р.). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/45080> (дата звернення: 23.09. 2025).

17. Мудроха В. Інноваційно-проектна та грантова діяльність книгозбірні (досвід ЛННБ України ім. В. Стефаника). *Наук. пр. Нац. б-ки*

України імені В. І. Вернадського. 2024. Вип. 72. С. 287–297. <https://doi.org/10.15407/nr.72.287>

18. Лелик М. Б. Реалізація та фінансування культурних проєктів – міст до налагодження ефективних зв'язків між митцями, культурними операторами та інституціями в Україні та ЄС (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами). *ДЗК*. 2019 р. Вип. 9/4. 16 с. URL : https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2019/kulturni%20proekty.pdf (дата звернення: 18.09. 2025).

19. Рибальська А. На Київщині працівників закладів культури навчають психологічній допомозі. *Суспільне Київ*. URL: <https://suspilne.media/kyiv/566361-na-kiivsini-pracivnikov-zakladiv-kulturi-navchaut-psihologichniy-dopomoz/> (дата звернення: 03.09. 2025).

20. Салата Г. В. Краудфандинг та фандрайзинг як інструмент ребрендингу діяльності бібліотек об'єднаних територіальних громад: до постановки проблеми. *Бренд-менеджмент : маркетингові технології* : Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 11 березня 2021 р.). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 232–235. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxBw==/869a861e10a5e8636d95d861b6ca498e.pdf#page=233> (дата звернення: 06.09. 2025).

21. Фомичова К. С. Діяльність бібліотек України в умовах воєнного стану. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених (Харків, 19–20 травня 2022 р.). Харків: ХДАК, 2022 р. С. 171–172. URL: <https://share.google/MRXBodPWbdkBoAFiG> (дата звернення: 26.09. 2025).

22. Хрущ С. Інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки: аксіологічні орієнтири функціонування. *Укр. журн. з бібліотекознавства та інформ. наук*. 2022. Вип. 9. С. 70–78. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259153>

23. Черняк І. В. Трансформація мережі публічних бібліотек під впливом децентралізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 31–38. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263828>

24. Шевчук Ю. В. Аналіз інноваційної діяльності бібліотечно-інформаційного центру. *Інформаційні технології і системи в*

документознавчій сфері. 2024. С. 75–77. URL : <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15400> (дата звернення: 16.09. 2025).

References

1. Bezzub, I., & Bezzub, Yu. (2025). Supporting Mental Health is a Strategic Direction of Activities of Ukrainian Libraries during the War Time. *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 74, 90-117 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.74.090>
2. Butko, L. V., Vasylenko, D. P., & Sarancha, V. I. (2022). Sociocultural activity of the library in the conditions of its digitalization. *Library science. Record Studies. Informology*, 1, 19-26 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257255>
3. Vakulchuk, V. (2024). Video Content in the Library and Book Environment: Its Types and Forming Features. *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 73, 74-85 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.73.074>
4. Vdovina, O. (2022). Event-menedzhment – innovatsiinyi instrument upravlinnia bibliotekoiu [Event management – an innovative tool for library management]. *Innovative potential and legal support for the socio-economic development of Ukraine: the challenge of the global world. Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference, 19-20 May 2022* (pp. 134-137). Poltava [in Ukrainian].
5. Vdovina, O. O. (2022). Diialnist bibliotek v umovakh rosiiskoi ahresii proty Ukrainy [Library activities in the context of Russian aggression against Ukraine]. *Information, communication and knowledge management in the globalized world. Proceedings of the Fifth International Scientific Conference, Kyiv, 23-24 June 2022* (pp. 53-55). Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved September 19, 2025, from https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/28.06.22-_Zbirnyk-materialiv_-2022-1.pdf#page=53
6. Voloshyn, D. (2025). Libraries during a War: a Historical Aspect. *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 74, 143-175 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.74.143>
7. V Ukraini do proiektiv z psykhologichnoho vidnovlennia ukraintsiv zaluchaty mut myttsiv [Artists will be involved in projects for the

psychological recovery of Ukrainians in Ukraine]. (2024). *Ministerstvo kultury ta stratehichnykh komunikatsii Ukrainy – Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved September 13, 2025, from <https://mcsc.gov.ua/news/v-ukrayini-do-proyektiv-z-psyhologichnogo-vidnovlennya-ukrayincziv-zaluchatymut-mytcziv/>

8. Horchynska, V. (2024). Mentalne zdorovia: biblioteka yak prostir psykhosotsialnoi pidtrymky ta vidnovlennia [Mental health: the library as a space for psychosocial support and recovery]. *Publichna biblioteka obiednanoi terytorialnoi hromady – Public library of the amalgamated territorial community* [in Ukrainian]. Retrieved September 18, 2025, from <https://oth.nlu.org.ua/?p=9737>

9. Zlyhostiev, S., & Malikov, Yu. (2024). Ways of Improving the Presentation of Library Activities in the Information Space. *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 73, 30-40 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.73.030>

10. Kalnitska, I. Ye. (2021). Kulturolohichni initsiatyvy v bibliotekakh Izyaslavshchyny [Culturological initiatives in the libraries of Izyaslav region]. *Khmelnysky Regional Universal Scientific Library in the information space of Ukraine: history and present. Proceedings of the Scientific and Practical Conference, 29 September 2021* (pp. 296-300). Zhytomyr [in Ukrainian]. Retrieved September 20, 2025, from http://www.ounb.km.ua/vidanya/2021/2022_04_14_2_2.pdf#page=296

11. Korzhyk, N. A. (2022). Libraries of Ukraine as centers of national resistance. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*. Kharkiv: KhDAK, 62, 41-49 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.062.02>

12. Korzhyk, N. A. (2019). Creative forms and resources for serving users of modern libraries. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Serii: Social Communication*. Kharkiv: KhDAK, 56, 76-85 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.07>

13. Kuznetsova, L. (2022). Public libraries of Ukraine under martial law: losses and challenges. *Ukrainian Journal of Library Science and Information Sciences*, 10, 105-113 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269471>

14. Kunanets, N., Lypak, H., & Bilousova, R. (2024). Formation of

virtual spaces in modern libraries: trends and challenges. *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 72, 246-273 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.72.246>

15. Martseniuk, M. O., & Morhun, A. V. (2021). Biblioterapiia yak suchasna forma psykhoterapevtychnoi diialnosti [Bibliotherapy as a modern form of psychotherapeutic activity]. *Osvita i nauka – Education and Science*, 1(30), 72-77. Mukachevo – Czestochowa [in Ukrainian]. Retrieved September 03, 2025, from <https://share.google/xrbuK9DkZZZLEzbEF>

16. Medved, M.M. (2022). Pereoriantuvannia bibliotechnoho prostoru ta posluh knyhozbiren v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: na prykladi naibilshykh bibliotek Zakarpattia [Reorientation of library space and library services under martial law in Ukraine: the example of the largest libraries in Transcarpathia]. *University library at a new stage of social communications development. Proceedings of the VII International Conference, Dnipro, 6-7 October 2022*. Dnipro [in Ukrainian]. Retrieved September 23, 2025, from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/45080>

17. Mudrokha, V. (2024). Innovative-project, and grant activities of the library (the experience Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine). *Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 72, 287-297 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.72.287>.

18. Lelyk, M. B. (2019). Realizatsiia ta finansuvannia kulturnykh proektiv – mist do nalahodzhennia efektyvnykh zviazkiv mizh myttsiamy, kulturnymy operatoramy ta instytutsiamy v Ukraini ta YeS (ohliadova dovidka za materialamy presy, Internetu ta neopublikovanykh dokumentamy) [Implementation and financing of cultural projects – bridge for establishing effective links between artists, cultural operators, and institutions in Ukraine and the EU (overview based on press materials, the Internet, and unpublished documents)]. *DZK*, 9/4, 16 [in Ukrainian]. Retrieved September 18, 2025, from https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematik_ogliadi/2019/kulturni%20proekty.pdf

19. Rybalska, A. (2023). Na Kyivshchyni pratsivnykiv zakladiv kultury navchaliut psykhologichnii dopomozi [Cultural staff members in the Kyiv region are being trained in psychological assistance]. *Suspilne Kyiv – Public Kyiv* [in Ukrainian]. Retrieved September 3, 2025 from

<https://suspilne.media/kyiv/566361-na-kiivsini-pracivnikiv-zakladiv-kulturi-navcaut-psihologicnij-dopomozi/>

20. Salata, H. V. (2021). Kraudfandynh ta fandraizynh yak instrument rebrendynhu diialnosti bibliotek obiednanykh terytorialnykh hromad: do postanovky problemy [Crowdfunding and fundraising as a tool for rebranding the activities of libraries in amalgamated territorial communities: setting the problem]. *Brend-menedzhment: marketynhovi tekhnolohii. Proceedings of the III International Science and Practical Conference, 11 March 2021* (pp. 232-235). Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved September 6, 2025, from <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/869a861e10a5e8636d95d861b6ca498e.pdf#page=233>

21. Fomychova, K. S. (2022). Diialnist bibliotek Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [The activities of Ukrainian libraries under martial law]. *Culture and information society of the 21st century. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-theoretical conference of young scientists, 19-20 May 2022* (pp. 171-172). Kharkiv [in Ukrainian]. Retrieved September 26, 2025, from <https://share.google/MRXBodPWBdKBoAFiG>

22. Khrushch, S. (2022). Innovative Media Space of the Modern Library: Axiological Guidelines of Functioning. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 70-78 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259153>

23. Cherniak, I. V. (2022). Transformation of the public library network under the influence of decentralization. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 31-38 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263828>

24. Shevchuk, Yu.V. (2024). Analiz innovatsiinoi diialnosti bibliotekno-informatsiinoho tsentru [Analysis of the innovative activities of the library and information center]. *Informatsiini tekhnolohii i systemy v dokumentoznavchii sferi*, 75-77 [in Ukrainian]. Retrieved September 16, 2025 from <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15400>.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2025.

Nataliya Golovach,

PhD (Philosophy), Associated Professor,

National Academy of Culture and Arts Management

9 Lavrska St., Kyiv 01015, Ukraine

e-mail: ngolovach@dakkkim.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8931-4302>

Innovative Activities of Libraries in Ukraine under Martial Law

The purpose of the article is to analyze and justify the innovative activities of Ukrainian libraries in the context of digitalization and martial law, and to develop new models of their interaction with users. *The research methodology* is based on general scientific methods, namely analysis and synthesis to systematize the theoretical foundations to implement innovations in libraries; comparative analysis to compare successful practices of libraries innovative activities, particularly in local communities, and to identify models of their functioning during martial law; generalization of data on practical cases of libraries to structure them. *The scientific novelty* lies in the theoretical substantiation of the potential of libraries for innovative activities as centers of civic activity of local communities, platforms for sociocultural initiatives, project and grant activities, which expand the range of services provided and the application of event management, which helps to “promote” the library in the information services market and form new models of interaction with users during martial law and digital transformation. *Conclusions.* Currently, libraries in Ukraine are transforming from traditional information repositories into multifunctional innovative media centers, information and cultural hubs. This transformation is driven by the need not only to modernize services but also to adapt to new challenges, including martial law. The main areas of innovative activity for libraries have become the digitization of services, namely the introduction of book trailers, podcasting, virtual exhibitions, etc., which expands access to information and attracts new audiences; project management, which allows resources to be attracted for the restoration of library collections and the development of relevant services through grant activities; psychosocial support, as libraries have now become spaces for bibliotherapy, psychological assistance, and mental health support for the population; cultural resilience, as libraries are strengthening their role as important centers of cultural and informational stability in the context of martial law and digital transformation.

Keywords: library, information, digitization, digital transformation, innovation, project management, grant activities, martial law.